

Mihai Victor Stamatescu
Nicolae Diță
Andrei-Cătălin Galiță

Istoria comunismului din România

POVEȘTILE ASCUNSE ALE COMUNISMULUI

CURS PENTRU ELEVII CLASELOR A XII-A ȘI A XIII-A

Cuprins

	Nr. pag.	Lecții
UNITATEA 1 Introducere în studiul regimurilor comuniste	10	L1: Regimurile comuniste în secolul al XX-lea
	16	Recapitulare
UNITATEA 2 De la partid periferic la partid unic	18	L1: Dinamica Partidului Comunist/Muncitoresc Român: 1921-1989
	21	L2: Propaganda: instituții și practici, învățământul de partid
	26	L3: Organizații de masă
	28	Studiu de caz: Organizațiile de copii și tineret
	30	L4: Rolul liderului și cultul personalității
	34	Studiu de caz: Gheorghe Gheorghiu-Dej
	36	Studiu de caz: Nicolae Ceaușescu
	40	Recapitulare
UNITATEA 3 Dinamica regimului comunist	42	Evaluare
	44	L1: Instituții politice și organizarea administrativă
	49	L2: Relația stat-cetățean: coerciție, rezistență și acomodare
UNITATEA 4 Represiunea politică	52	Recapitulare
	54	L1: Legislație și instituții represive
	57	L2: Sistemul concentraționar (1945-1964)
	63	L3: Forme de supraveghere și represiune (1965-1989)
UNITATEA 5 Forme de opoziție și contestare	68	Recapitulare
	70	L1: Rezistența armată
	73	L2: Disidența
	76	Studiu de caz: Impactul Actului Final de la Helsinki asupra României. Doina Cornea
	78	L3: Exilul românesc
UNITATEA 6 Economia	80	Studiu de caz: Radio Europa Liberă
	82	Recapitulare
	84	L1: Satul: țărănime, colectivizare, sistematizare
	88	L2: Orașul: proletariat, industrializare, urbanizare
UNITATEA 7 Societatea – idealul „omului nou”	91	L3: Crizele economiei de comandă: raționalizarea alimentară, penuria bunurilor de consum, comerțul paralel, corupția
	96	L1: Politici în domeniul sănătății. Demografia
	99	Studiu de caz: Decretul nr. 770/1966
	100	L2: Învățământul public – între educație și control ideologic
	102	L3: Viața cotidiană: timpul liber
	104	L4: Sportul de masă și de performanță
	105	L5: Culte și practici religioase
UNITATEA 8 Politici culturale ale regimului comunist	106	L6: Minorități etnice
	108	L1: Instrumentalizarea politică a culturii
UNITATEA 9 România în relațiile internaționale postbelice	111	Studiu de caz: Protocronismul
	114	L1: Relațiile cu marile puteri în perioada 1944-1989
UNITATEA 10 Revoluția din decembrie 1989	117	Studiu de caz: România în cadrul organizației Tratatului de la Varșovia
	120	L1: Anul 1989 în context internațional
UNITATEA 11 Memoria regimului comunist	122	L2: Revoluția din decembrie 1989 în România
	128	L1: Memoriale și muzee ale comunismului în România și în Europa de Est
	132	L2: Condamnarea comunismului în România. Procese contra foștilor tortionari
Sursele imaginilor	134	L3: Nostalgia față de regimul comunist
	136	

U1

Introducere în studiul regimurilor comuniste

„Calea Steagului Roșu”, pictură murală pe fațada Palatului Culturii din Dresda, Republica Democrată Germană, ilustrând ordinea socială comunistă (1962)

1. Regimurile comuniste în secolul al XX-lea

I. Dacă nu privești, nu vezi! (Vedem ceea ce suntem învățați să vedem.)

Introducere în psihologia totalitarismului și a dictaturii în secolul al XX-lea

Orice **joc**, de la fotbal sau baschet până la șah, a fost creat de către oameni ca să aibă la final un **câștigător**.

Jocul este o ficțiune, o perspectivă ludică asupra realității în care oamenii trăiesc. În jocul de șah, de exemplu, se confruntă doi adversari care au fiecare câte o strategie a jocului, iau în permanență decizii, au exercițiul răbdării, gândire prospectivă, creativitate și imaginație, logică analitică, atenție distributivă, putere de concentrare și depun efort constant, angrenând emoții și încădrându-se într-un anumit tipar comportamental.

PROVOCARE

Numește un joc (fie el și de echipă) în care nu sunt implicate cel puțin jumătate dintre **procesele psihice** și **trăsăturile de personalitate** enumerate mai sus.

Relațiile sociale zilnice au aceleași caracteristici ca acelea ale jocului și aceeași finalitate: un singur învingător.

Tendința de a-l domina pe celălalt face parte din natura umană și este o reminiscență a luptei pentru supraviețuire din lumea animală.

Dorința omului de a se impune se manifestă încă din copilărie, la joacă, la școală, cu prietenii, apoi în familie, la locul de muncă, pe stradă, în discuțiile și negocierile la care ia parte.

Simultan, s-a observat că **progresul omenirii** s-a realizat atunci când **oamenii au lucrat în echipă** și au colaborat.

Istoria este, de fapt, **studiul relațiilor sociale**. Relațiile dintre oameni se regăsesc în toate domeniile de studiu ale *istoriei*. Acestea au fost clasificate, pentru a putea fi mai ușor de cercetat și de învățat, în domenii precum: istorie economică, istorie politică (regimuri politice, instituții, războaie etc.), demografie, mediu, istoria culturii etc. **Cultura**, de exemplu, este o **expresie a relațiilor sociale**, o formă de comunicare între oameni. Muzica, artele plastice, filmul și oricare alt domeniu cultural transmit mesaje către ceilalți oameni.

PROVOCARE

Formația Phoenix a urmat calea deschisă de The Beatles, Bob Dylan, Pink Floyd, James Brown, The Doors și alții, care au creat un rock al atitudinii și al protestului față de războaie, rasism sau nedreptate socială, precum și pentru drepturi civile și nesupunere civică, feminism, drepturi și libertăți, liberalism cultural. Ascultă versurile melodiei *În umbra marelui URSS* și precizează dacă acestea ar putea fi o „concluzie” sau o „premoniție”.

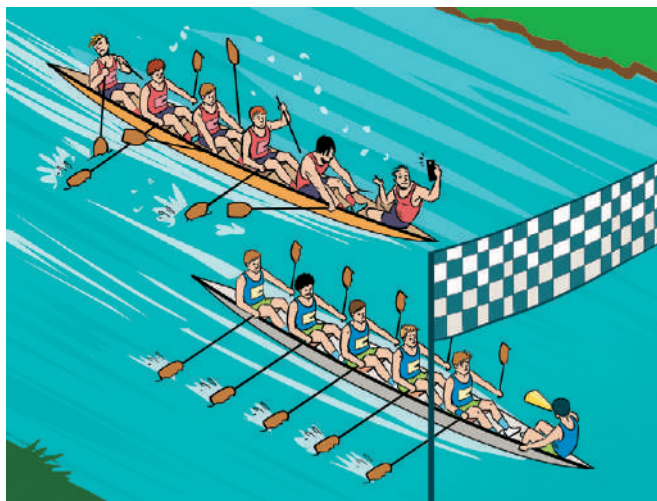
Phoenix, *În umbra marelui URSS* (concert 2021)

Posibilă concluzie

Dacă aplicăm această „grilă de analiză” oamenilor din jur sau dictatorilor, vom descoperi că, de regulă, suntem „prizonieri” în propria noastră minte, în care fiecare este un gamer social „câștigător”. Există varianta în care tu, poate, nu ești „câștigător” – nu te adaptezi/integrezi regulilor și tiparului social – nu ai resurse personale, nu deții suficientă cunoaștere etc. Te ajută **instinctul** tău de a **coopera**, de a **avea încredere** în ceilalți, și astfel vei câștiga în fața egoismului și a neîncrederii.

TEMĂ DE REFLECȚIE

Alege varianta de gamer social care crezi că ți se potrivește acum sau mai târziu!

TEMĂ DE REFLECȚIE

Citește textul de mai jos și alege care este lupul pe care tu vrei să îl hrănești!

Poți face „alegerea lupului” în contextul afirmațiilor: „Unii țin la libertate, alții nu. [...] Detestăm libertatea dintr-un motiv foarte simplu: libertatea presupune incertitudine. Dacă urăști ambiguitatea și incertitudinea, e foarte probabil să urăști și libertatea.”

Andrei Vieru, *Nu există libertate fără logică și fără risc*, în www.dilemaveche.ro

„Într-o zi, bunicul i-a spus nepotului său: «În tine se dă o luptă, o bătălie între doi lupi. Unul este rău, mândru, lacom, gelos, arrogant sau laș. Celălalt este bun – pașnic, iubitor, modest, generos, onest și de încredere. Lupii aceștia, nu numai că se luptă și în tine, se luptă în fiecare dintre noi.» Băiatul cugetă pentru un moment și întreabă: «Care dintre ei va câștiga?» Bătrânul zâmbi: «Lupul pe care îl hrănești.»

Rutger Bregman, *Homo sapiens. O istorie plină de speranță*

II. Sine ira et studio

Recunoaște „dictatorul” în viața reală!

TEMĂ DE REFLECȚIE

Observă în viața din afara școlii (pe stradă, la un loc de joacă pentru copii, la supermarket, la mall etc.) modul în care se manifestă relația de „autoritate” dintre părinți/bunici și copiii lor.

În orice societate – într-o familie, într-o instituție, într-o comunitate sau în oricare alt grup social (profesional, cultural, de prieteni, grup religios, partid politic, grup informal etc.) – există persoane autoritare, rigide, dominante, arogante, care își exercită **puterea** prin influență, dominație și control. **O astfel de persoană** își impune voința prin forță, se supraestimează, se consideră un „salvator”, descurajează opiniile celorlalți, „are soluții” la orice problemă, dă ordine tot timpul, este permanent „în control”, își asumă puterea, nu își asumă responsabilitatea unui rezultat negativ, găsește mereu vinovați, amenință, critică, reproșează ceva, transmite celorlalți un sentiment de frică, induce anxietate.

În limba latină, *dictator* înseamnă „cel ce poruncește”.

Starea de spirit transmisă celorlalți de un „dictator” poate fi definită prin: tensiune, teamă, inerție, stres, frustrare, duplicitate (sau cultura minciunii), supunere, formalism, neîncredere, nesiguranță, oportunism, cinism.

TEMĂ DE REFLECȚIE

Alege trei trăsături ale personajului din imaginea de mai jos, care pot fi caracteristice „dictatorului”.

Sacha Baron Cohen, actor principal în filmul artistic *The Dictator* (*Dictatorul*), 2012

DESCOPERĂ!

Urmărește cele două secvențe de film și identifică cel puțin cinci elemente menționate în descrierea de mai sus a unui „dictator”.

Secvențe din filmul *Dictatorul*, realizat de către Charlie Chaplin în 1940, o satiră la adresa nazismului și a lui Adolf Hitler

Regimuri dictatoriale și totalitare

Dictatura este o formă de conducere a unui stat, în care un om (sau un grup foarte restrâns de oameni) controlează autoritar toate puterile statului: puterea executivă (guvernul), puterea legislativă (parlamentul) și puterea juridică (magistratura – judecători și procurori).

Dictatura este o tentativă de a crea o societate perfectă, nerealistă însă, având drept consecință diminuarea discernământului moral al mulțimii. Într-o dictatură se manifestă toate atributele „dictatorului” (din familie, dintr-un grup, de la locul de muncă etc.). Dictaturile produc, în cele mai multe dintre societăți, **o anestezie morală a persoanei și a „mulțimii”**.

Totalitarismul este forma de regim dictatorial apărută în secolul al XX-lea, în care **controlul este deținut prin inducerea și menținerea unei stări de frică și suspiciune permanente față de celălalt (neîncredere socială)**.

Mijloace prin care se exercită controlul social:

- **forța** (poliție politică, legislație, justiție, asasinate, armată, penitenciare, deportări, „reeducare” în închisori și spitale de psihiatrie, represiune culturală și religioasă);
- **monopolul ideologic** (propagandă, cenzură, manipulare, demagogie, controlul total al informației);
- **mecanismele de funcționare a economiei** (proprietatea de stat sau cooperatistă, planificare și centralizare a deciziilor) și **a societății** (instituții, organizații, controlul vieții private, privarea de bunuri elementare de trai, modelarea unei realități sociale unice și uniforme).

Comunismul, nazismul și fascismul sunt exemple de sisteme totalitare.

Psihologia mulțimilor

Psihologia maselor (în limba engleză, *mob psychology*) este diferită de psihologia indivizilor care o alcătuiesc.

Psihologii Gustave le Bon și Sigmund Freud afirmă că **o mulțime** de oameni, atașată profund de o idee sau de un lider, **devine**:

- irațională;
- profund emoțională;
- distructivă la adăpostul anonimatului;
- manipulabilă;
- rudimentară intelectual.

Mulțimea – fie că vorbim despre un grup de tip sindical care revendică drepturi economice sau despre susținătorii unui partid politic, despre un grup religios, despre o galerie de fotbal etc. – **nu se confundă**, de exemplu, **cu aglomerația** de la metrou, cu spectatorii unui concert, cu grupul de oameni care se află la startul unei curse de maraton (la maratonul de la Londra din 2024 au fost, la linia de start, 53 000 de participanți).

Descoperiți în povestea spusă pentru voi de artistul **Tudor Chirilă**:

- a. frica – un instrument utilizat pentru a controla societatea;
- b. dreptul de a gândi liber și de a acționa într-o societate democratică;
- c. teama și neîncrederea comunismului față de „mulțimi”, față de muzica rock.

Regimurile comuniste în secolul al XX-lea

Ideologia comunistă s-a născut în secolul al XIX-lea. Comunismul și-a dorit, de la început, să revoluționeze și să înlăture „exploatarea omului de către om”. Soluțiile lui Marx și ale lui Engels formau un set de **dogme** care trebuiau să ducă, **cu orice preț**, la eliminarea proprietății private a burgheziei, la ștergerea inegalităților sociale și la instaurarea „dictaturii proletariatului”.

PROVOCARE

Dă exemple de contradicții ale dogmelor comuniste enumerate în raport cu natura umană. Alcătuiește două liste paralele care să conțină cuvinte-cheie care indică aceste contradicții. Argumentează-ți alegerile.

TEMĂ DE REFLECȚIE

Descoperă „modelul” de regim comunist creat de Stalin și consecințele sale:

- umane – ierarhia valorilor, relațiile cu ceilalți, victime etc.;
- instituționale – organizarea statului comunist, relațiile internaționale.

Matei Udrea, *Chipurile Diavolului: Stalin, cumplitul creator al lui „homo sovieticus”, omul nou*

Consecințe umane (sociale, politice, instituționale) ale dictaturilor comuniste

Lipsa de încredere socială reprezintă capitalul uman negativ, manifestat prin **disfuncționalitate socială**, situații arbitrare, nesiguranță. Două cauze importante ale neîncrederei sociale sunt:

- **idealurile personale/de grup eșuate**;
- **anomia socială** (absența normelor sau valorilor sociale la nivelul individului ori al societății).

Dezamăgirea și victimizarea permanentă sunt constante în discursul public sau privat.

Filozoful maghiar G.M. Tamás este de părere că **neîncrederea socială se datorează** formării în comunism a unor „**elite**” **semidocte și birocratice** preocupate doar de siguranța propriului statut în ierarhia socială și/sau materială – TOTUL este „evaluat” în termeni de câștiguri, prestigiu și plăceri. Aceste „elite” au creat un model de relații sociale „verticale”, ierarhice, de dependență personală în instituții și în politică.

PROVOCARE

Completează imaginea „consecințelor umane” ale dictaturilor comuniste cu ideile rezultate din lectura celor două texte de mai jos.

„**Naționalismul** este îmbinarea provincialismului cu particularismul, o rampă de lansare pentru xenofobie și intoleranță. Naționalismul conduce întotdeauna la egoism și autoiluzionare.”

Adam Michnik, *Restaurația de catifea*

„Disfuncționalitățile pornesc de la lupta pentru supraviețuire ca valoare primară, la atmosfera în care arbitrariul și nesiguranța sunt singurele certitudini, la un mediu în care «**cultura minciunii**» duce la o permanentă **negare a realității**, la **selectivitatea memoriei**.”

Paul E. Michelson, *Deficit de capital civic în cultura politică românească*

PROVOCARE

Citește textul următor, apoi alege care dintre cele cinci repere din lista de mai jos este decisiv în opțiunea ta pentru libertate.

- valori • natură umană • interese personale
- conjuncturi diverse • etape de vârstă

„Unii țin la libertate, alții nu. Printre cei care nu țin, unii sunt indiferenți la ea (asta se vede în situații concrete, în care acordă prioritate altor valori, de exemplu securității personale), alții de-a dreptul o detestă. Detestăm libertatea dintr-un motiv foarte simplu: libertatea presupune incertitudine. Dacă urăști ambiguitatea și incertitudinea,

e foarte probabil să urăști și libertatea. Din perspectivă logică, libertatea și incertitudinea pot fi tratate în aceeași termeni. [...] Acestea fiind spuse, viața omului trece prin diferite etape. Când, în tinerețe, participa la revoltele studenților, Coriolan Drăgănescu era un iubitor de libertate. Ulterior, a devenit inspector de poliție, adică securist. Cunosci și eu tineri care au avut curajul fizic să înfrunte, pe 21 decembrie, tancurile lui Ceaușescu și care, 20-30 de ani mai târziu, și-au găsit o vocație de cenzori, s-au înrolat în Poliția Gândirii. Se pare că pe măsură ce îmbătrânești nevoia de securitate începe să înăbușe nevoia de libertate.”

Simona Preda, Andrei Vieru, *Nu există libertate fără logică și fără risc* în „Dilema veche” nr. 918 din 11-17 noiembrie 2021

Relația individului cu statul/autoritatea

TEMĂ DE REFLECȚIE

Compară conținutul textelor A și B și alege varianta de societate în care ți-ai dori să trăiești. Argumentează-ți alegerea!

A. „Comunismul se fundamentează pe dictatura asupra mentalului, dar și asupra trebuințelor umane [...]. Se obțin astfel o supremație a partidului și o heteronomie (n.a.: conform *dexonline.ro*, heteronomie = principiu potrivit căruia voința subiectului nu are în sine rațiunea propriei acțiuni, ci o derivă din rațiuni externe), a individului raportat la propriile nevoi. Partidul dictează de la câte televizoare să fie produse, câte frigidere, până la cum anume să-și desfășoare viața trupul uman. Comunismul este, așadar, o dictatură atât asupra corpului politic, cât și asupra celui biologic. [...] Comunismul a fost o încercare de a realiza societatea perfectă.”

Vladimir Tismăneanu, *Partidul domină totul – Dictatura asupra mentalului în Europa liberă România*, 6 iulie 2020

B. „Care sunt deci limitele legitime ale suveranității individului asupra lui însuși? Unde începe autoritatea societății? Cât anume din viața omului trebuie lăsat în seama individualității și cât în seama societății? [...] Individualității trebuie să-i aparțină acea parte din viață care interesează în principal individul; societății, partea care interesează în principal societatea. [...] În conduita pe care o au ființele omenești unele față de altele este necesar să fie respectate de cele mai multe ori anumite reguli generale, astfel ca oamenii să poată ști la ce trebuie să se aștepte; dar în chestiunile care-l privesc pe individul însuși, spontaneitatea sa individuală este îndreptățită să se manifeste liber. Orice erori ar putea el comite, ignorând sfaturile și avertismentele primite, ele nu pot cântări nici pe departe cât răul de a se permite altora să-l constrângă să facă ceea ce socotesc ei că este bine pentru el.”

John Stuart Mill, *Despre libertate – cum ne apărăm de tirania majorității*

PROVOCARE

Ce titlu ai pune lucrării alăturate a lui Dan Perjovschi?

DESCOPERĂ!

Alege trei dictatori dintre exemplele oferite (exemplurile marcate cu bold sunt ale unor lideri comuniști) și caută care a fost (cum s-a numit?) **instrumentul poliției politice** cu ajutorul căruia conducătorul respectiv s-a menținut la putere.

Exemple de dictatori/lideri totalitari ai secolului al XX-lea (conducători de tip autocrat):

- Benito Mussolini (Italia)
- Adolf Hitler (Germania)
- **V.I. Lenin (URSS)**
- **Iosif Stalin (URSS)**
- **Leonid Brejnev (URSS)**
- **Mao Zedong (China)**
- Ion Antonescu (România)
- Fidel Castro (Cuba)
- Francisco Franco (Spania)
- **Gheorghe Gheorghiu-Dej și Nicolae Ceaușescu (România)**
- Salazar (Portugalia)
- Augusto Pinochet (Chile)
- **Kim Ir Sen (Coreea de Nord)**
- **Enver Hodja (Albania)**

Scinteia – ziarul PCR, „factor mobilizator în lupta oamenilor muncii pentru înfăptuirea hotărârilor guvernului, pentru victoria socialismului în patria noastră” (scrierea respectă ortografia vremii)

Repere cronologice privind instalarea regimurilor comuniste în secolul al XX-lea

Statele europene care au făcut parte din „Blocul comunist”

25 octombrie/7 noiembrie (stil nou, după calendarul gregorian) **1917**

- „Revoluția din Octombrie” sau „Revoluția bolșevică” a fost, de fapt, o lovitură de stat, prin care Partidul Comunist (bolșevic) condus de către Vladimir Ilici Lenin a preluat puterea cu forța în **Rusia**.

1945

- În **Polonia**, după eliberarea de sub ocupația nazistă, Armata Roșie sovietică a instalat la putere un guvern comunist.

1946

- În **Bulgaria** s-a instalat primul guvern comunist, condus de Gheorghe Dimitrov.
- S-a format Republica Socialistă Federativă **Iugoslavia**, după modelul URSS, sub conducerea liderului comunist Iosip Broz Tito. Iugoslavia se formase în 1918 sub numele de Regatul Sârbo-Croato-Sloven.

1948

- În **Cehoslovacia**, puterea a fost preluată, cu implicarea sovieticilor, de către Partidul Comunist. Cehoslovacia a apărut ca stat democratic în 1918, după dispariția Imperiului Austro-Ungar.
- S-a instalat comunismul în **Coreea de Nord**.

1949

- În **China**, Mao Zedong a proclamat preluarea puterii de către comuniștii chinezi.
- Partea Germaniei ocupată de armata sovietică după 1945 și-a proclamat independența față de restul Germaniei și a devenit stat comunist sub numele de **Republica Democrată Germană**.
- S-a instalat comunismul în **Ungaria**.

1959

- Revoluția condusă de Fidel Castro a dus la instalarea comunismului în **Cuba**.

III. Gândește liber!

Banalitatea răului

TEMĂ DE REFLECȚIE

Citiți textul și:

- Alcătuiți un „tablou” (în scris sau într-o discuție cu colegii) în care să cuprindeți „policromia umană” din jurul vostru!
- **Inteligența emoțională** este definită ca fiind abilitatea de a-ți recunoaște propriile emoții, capacitatea de a observa emoțiile celorlalți și de a comunica eficient cu „celălalt”. Argumentați faptul că, dincolo de **absența reperelor morale** personale, **banalitatea răului** poate fi și o consecință a lipsei de echilibru emoțional.

„În ce constă pentru H.A. [Hannah Arendt] pros-
tia totalitară, «banalitatea răului»? În interviuri,
ea menționează mai ales două trăsături.

Una e neputința conducătorului/adeptului [față de
ideologie, partid] de a lua seama la alt punct de vedere
decât cel propriu; e, pe urmele lui Kant, incapacita-
tea de «a te pune în locul celuilalt». Te socotești pe
tine (și grupul tău) singurul îndreptățit să ordoneze

lumea; ceilalți sunt fie eliminați ca «dușmani», ființe
degradate, «suboameni», fie tratați drept colaboratori
supuși. Nu ești în stare să asumi policromia umană
și socială, vrei să-i impui, cu prețul terorii, monocromia
unei imposibile «epoci de aur». [...]

A doua trăsătură e incapacitatea de a-ți percepe
schema drept mărginită în timp. Ești închis în închi-
puita ei perpetuitate, nu-ți poți imagina că va lua
sfârșit, că vei fi tras la răspundere, că vei plăti pen-
tru teroare și crimă. [...]

«Banalitatea răului» înseamnă că, abandonându-și
condiția de ființe etic-gânditoare, executanții tratează
crima în masă ca «normalul» cotidian, că nu-i mai
percep sinistra anormalitate. Oroarea actelor în sine
se conjugă cu oroarea demisiei de la statutul de per-
soană. În fenomenele totalitare, «incapacitatea de a te
pune în locul celuilalt» și «iluzia perpetuității» siste-
mului conduc la consecințe oribile care sar în ochi.”

Anca Manolescu, „Banalitatea răului”: o temă greu de înghițit
în „Dilema veche” nr. 812 din 12-18 septembrie 2019

TEMĂ DE REFLECȚIE

Hipnotizați în fața barbariei? Anestezie morală? Necunoașterea istoriei? Libertate de exprimare? Dezumanizare? Ticăloșie? Alege cea mai potrivită formulă care se aplică pentru fiecare dintre „poveștile” din textele următoare:

- A. „În 1953, la moartea lui Stalin, întreaga Adunare Națională franceză a declarat doliu. Președintele acesteia a cerut un minut de reculegere în memoria învingătorului lui Hitler. În întreaga Franță i-au fost aduse omagii.”

Pascal Bruckner, *Sufăr, deci exist*

- B. „Recent, la Pitești, reprezentanți ai Asociației Cadrelor Militare în Rezervă și în Retrageră din SRI au ridicat, în incinta cimitirului militar, un monument funerar în onoarea foștilor ofițeri de Securitate, care «au activat pe frontul nevăzut în activitatea de apărare a valorilor fundamentale ale României». Gestul reprezintă o sfidare la adresa adevăraților eroi, victime ale Securității comuniste, și o tentativă sfruntată de a rescrie adevărul istoric din perspectiva călăilor, redenumiți acum «eroi» și comemorați nu oriunde, ci într-un loc al memoriei, Piteștiul fiind asociat, în memoria colectivă, cu unul dintre cele mai cumplite experimente totalitare de la noi, de reeducare prin teroare și tortură, care a avut loc în timpul regimului comunist.”

Carmen Mușat, *Banalizarea răului*, în „Dilema veche”, editorial din nr. 1128

- C. „Crezul politic adânc al sistemelor totalitare, numitorul lor comun, presupunea **dezumanizarea adversarului** și reducerea sa la condiția de parazit, microb, insectă dăunătoare, vermină.”

Vladimir Tismăneanu, *Antitotalitarismul ca obligație morală*, în moldova.europalibera.org

PROVOCARE

Urmărește secvența indicată din *Ferma animalelor*, apoi formulează un sens al afirmației: „Toate animalele sunt egale, dar unele animale sunt mai egale decât altele.”

Fragment din filmul „Ferma animalelor”,
secvența 5:30-9:52,
scenariu bazat pe romanul omonim
(1945) de George Orwell

Repere în înțelegerea unor concepte

valori = calități care dau sens și semnificație ființei umane; sunt repere (referințe) în funcție de care apreciem situații și luăm decizii în fiecare zi.

atitudine = dispoziția de a reacționa la diverși stimuli.

conduită = răspunsul de comportament ale unei persoane într-o situație dată, în funcție de reperele (referințele) personale (valorile asumate).

PROVOCARE

Citește textul de mai jos și observă în jurul tău o întâmplare/un eveniment din viața publică în care crezi că recunoști prefăcătoria sau ipocrizia.

”Cetățeanul unei țări comuniste are întotdeauna ceva să-și reproșeze: o slăbiciune în fața organelor, combinații nu tocmai onorabile pentru a obține ceva, participarea la minciună, indiferența față de victima unei persecuții etc. Sistemul comunist a scos în mod metodic în evidență și cultivat pasiunile și acțiunile cele mai josnice: invidia, trădarea, prefăcătoria, ipocrizia, lașitatea.”

Françoise Thom, *Sfârșiturile comunismului*

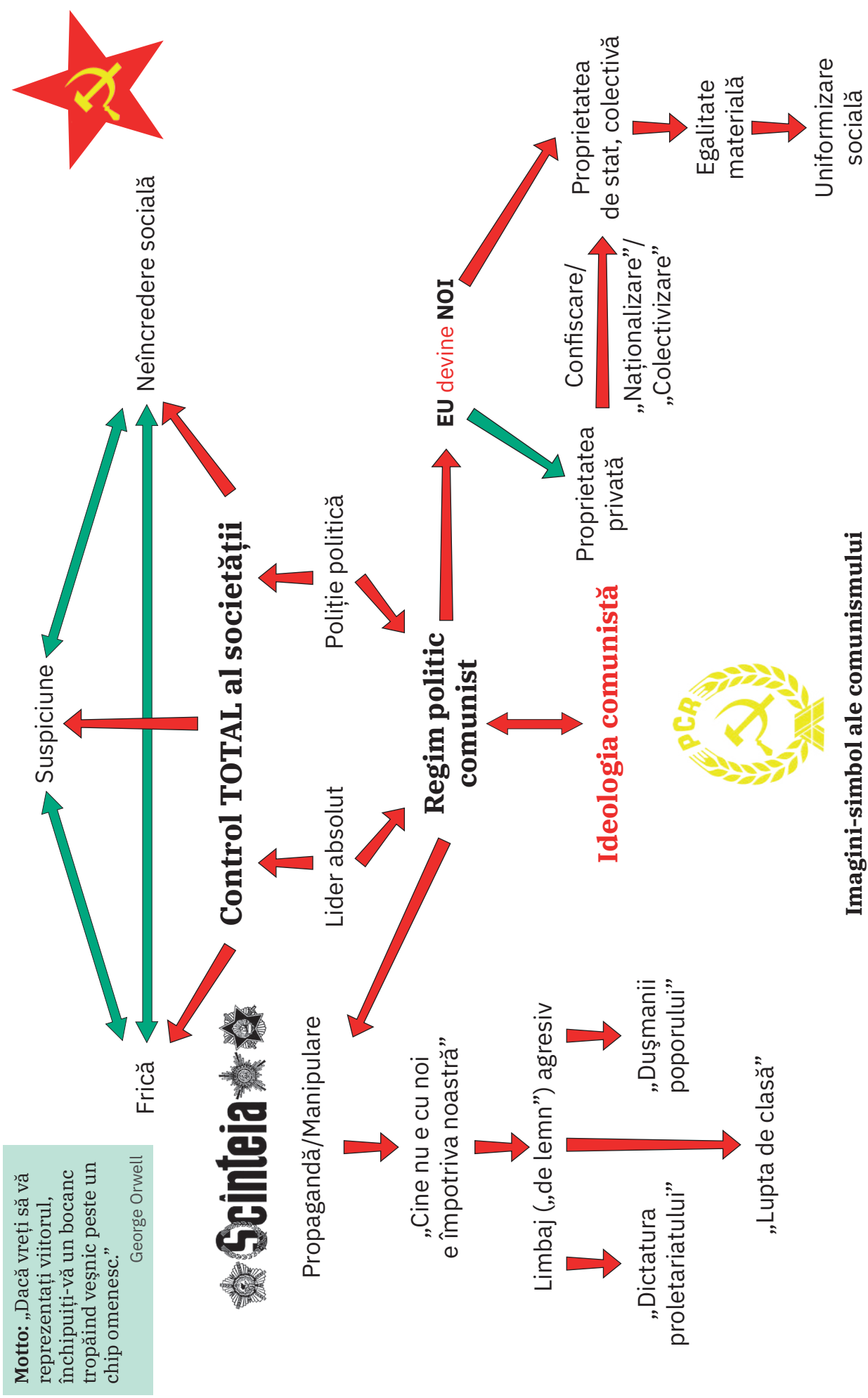
TEMĂ DE REFLECȚIE

1. Ai simțit vreodată „egoism” în viața publică: pe stradă, la școală, în social media, într-un magazin, mall, club etc.?
2. Alcătuiește o ierarhie a primelor **cinci valori personale** din viața ta de acum! Alege din lista următoare:
 - Familie • Prieteni • Libertate • Adevăr
 - Sănătate • Carieră profesională • Onoare
 - Drepturile omului • Credință
3. Care dintre valorile enumerate mai sus crezi că sunt cvasiabsente într-o dictatură?

PROVOCARE

- Analizează harta conceptuală de la pagina 16 și observă mecanismele de funcționare ale tuturor regimurilor comuniste din Europa. Observă „relații între componentele esențiale ale sistemului totalitar comunist” și „consecințele sociale ale acestuia”.
- Adaugă, din textul lecției, cuvinte-cheie care susțin și caracterizează regimul comunist.

Hartă conceptuală recapitulativă
Regimurile comuniste în Europa

U2

De la partid periferic la partid unic

Artă murală comunistă pe fațada unui bloc din Baia Mare, Maramureș

Lecția 1

Dinamica Partidului Comunist/Muncitoresc Român: 1921-1989

Lecția 2

Propaganda: instituții și practici, învățământul de partid

Lecția 3

Organizații de masă

Studiu de caz

Organizațiile de copii și tineret

Lecția 4

Rolul liderului și cultul personalității

Studiu de caz

Gheorghe Gheorghiu-Dej

Studiu de caz

Nicolae Ceaușescu

Recapitulare

Evaluare

1. Dinamica Partidului Comunist/ Muncitoresc Român: 1921-1989

I. Dacă nu privești, nu vezi! (Vedem ceea ce suntem învățați să vedem.)

TEMĂ DE REFLECȚIE

- A.** Ascultă secvența 5:02 – 10:32 din interviul cu istoricul francez Stéphane Courtois, în cadrul emisiunii *Dincolo de alb și negru*, care te va ajuta în fixarea reperelor istorice pe care urmează să le parcurgi în această lecție.
- B.** Jean Moscopol a fost un cunoscut cântăreț român din perioada interbelică. După instalarea comuniștilor la putere, în 1947, a fugit din România din cauza opoziției sale față de regimul comunist și față de ocupația sovietică. Ascultă cântecul „Țara comunistă” și descoperă o mostră a dezacordului artistului față de regimul comunist.

Jean Moscopol, *Țara comunistă*

II. Sine ira et studio

Context istoric

Lumea românească, înainte și după anul 1900, cu toată **înnoirea** de după **constituirea României la 1859**, transformarea acesteia în **monarhie constituțională** la 1866 și după dobândirea **independenței de stat în 1877-1878**, se afla într-o tranziție lentă dinspre spiritul țărănesc medieval către modernitatea urbană a revoluției industriale.

În literatura română, scrierile în proză, precum nuvela „Moara cu noroc” și romanul „Mara” de Ioan Slavici, romanele „Ion” și „Răscoala” de Liviu Rebreanu, dar și poezia (de exemplu, opera lui George Coșbuc) au ca sursă de inspirație lumea satului, cu toate nevoile și frământările sociale specifice sfârșitului de secol XIX/începutului de secol XX. În pictură, artiști precum Nicolae Grigorescu sau Ion Andreescu ilustrează același model social, profund rural, de dezvoltare a României. Curente de idei precum poporanismul, narodnicismul (importat din Rusia) și chiar marxismul sunt preocupate aproape exclusiv de emanciparea țăranimii.

TEME DE REFLECȚIE

Analizează textul propus la rubrica *Provocare* și descoperă contradicția dintre marxism și realitatea din lumea românească!

Muncitorii (pe care ideologia marxistă îi numește „proletari” – în Roma antică, proletarii erau cetățenii săraci, lipsiți de mijloace de subsistență) reprezentau sub 5% din populația României. **Urbanizarea** nu a fost rezultatul migrației naturale de la sat înspre orașul dezvoltat industrial, ci a fost mai degrabă un produs al migrației spre lumea românească a unor grupuri etnice, în mod special evrei. Procentul străinilor din România era de aproape 8% din populație, al doilea din Europa după Elveția. Acest fapt explică spiritul cosmopolit al unor orașe precum Iași sau București.

În acest context istoric, în jurul anului 1900, **ideile marxiste, socialiste și social-democrate**, care se adresau muncitorilor din ateliere și fabrici, **au fost neînsemnate**, pentru că nu se adresau publicului-țintă corespunzător.

PROVOCARE

Descoperă în textul de mai jos:

- Care era scopul comunismului?
- Care este, conform ideologiei comuniste, „grupul-țintă” care ar trebui să dețină controlul asupra „economiei și politicului”?
- Care este viziunea social-democrației asupra schimbărilor dintr-o societate?
- Care au fost soluțiile practice ale lui Lenin și Stalin, în URSS, de aplicare a marxismului?

„Comunismul este acea ideologie socială, politică și economică, al cărei scop este construirea unei societăți comuniste, anume a unei ordini sociale fără clase și fără proprietate privată, în care mijloacele de producție sunt deținute în comun și bunurile sunt împărțite în funcție de nevoi. În teoria marxistă, comunismul este o etapă superioară a societății, la care se poate ajunge tranzitând socialismul, etapa intermediară în care este necesar controlul proletariatului asupra economiei și politicului. Marx considera că doar statele foarte dezvoltate și puternic industrializate vor ajunge să parcurgă etapele necesare până la comunism. [...]”

Social-democrația milita, de la bun început, pentru schimbări treptate în societate, produse prin convingerea oamenilor de necesitatea lor și prin păstrarea jocului democratic. În Rusia, pe fondul unei înapoieri economice grave, teoria marxistă a fost adaptată de Lenin, apoi de Stalin, care i-au conferit un plus de violență și autoritarism.”

Ce este comunismul? – articol apărut în publicația online www.iicmer.ro

TEMĂ DE REFLECȚIE

- A.** Descoperă asemănări între „importul” ideilor comuniste și moda învățării limbii franceze în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Analizează, în secvența din comedia satirică „Chirița în provincie” de Vasile Alecsandri (intervalul 3:33 – 4:28), mediul social, însușirea mecanică a învățăturii, deprinderile deformate rezultate.
- B.** Ai observat, în zilele noastre, preluarea mecanică a unor modele culturale, politice etc.? Oferă două exemple.

„Demografia” partidului comunist

Partidul Comunist din România* s-a format în **1921** ca o **Secție a Internaționalei Comuniste**, cu sediul la Moscova (numită și **Comintern**). Afilieră grupului de socialiști care au constituit PCR la politica Uniunii Sovietice a însemnat **subordonarea totală față de politica și interesele Kremlinului**.

*Pentru a nu complica înțelegerea textelor din carte, vom folosi mai departe denumirea **Partidul Comunist Român (PCR)**. Acest partid a purtat diverse denumiri: **Partidul Socialist Comunist (1921-1922)**, **Partidul Comunist din România (1922-1943)**, **Partidul Comunist Român (1934-1948 și 1965-1989)**, **Partidul Muncitoresc Român (1948-1965)**.

1921	formarea PCR
1922	aproximativ 2 000 de membri
1924	PCR este scos în afara legii din cauza poziției sale ostile și agresive față de statul român constituit la 1 Decembrie 1918
1944	aproximativ 800 de membri
1945	140 000 de membri
1948	un milion de membri

1965	1,5 milioane de membri
1974	2,5 milioane de membri
1984	3,5 milioane de membri
1989	3,8 milioane de membri

PROVOCARE

Analizează textele din această lecție și formulează o argumentare logică a simbolului comunist „Secera și ciocanul”.

Poziția PCR în societatea românească, definită de constituțiile din România comunistă

TEMĂ DE REFLECȚIE

- A.** Citiți extrasele din Constituțiile României din 1952 și 1965 și evaluați:

- „pluralismul” politic din România în perioada regimului comunist;
- pe o scară de la 1 la 10, nivelul de implicare al partidului comunist în societatea românească, conform legii fundamentale din fiecare perioadă în parte.

„Partidul Muncitoresc Român este *forța conducătoare* atât a organizațiilor celor ce muncesc, cât și a organelor și instituțiilor de stat.”

Constituția României, 1952

„În Republica Socialistă România, *forța conducătoare* a întregii societăți este **Partidul Comunist Român**.”

Constituția României, 1965

- B.** La începutul anilor '80, PCR era definit în documentele elaborate de Comitetul Central al PCR ca „centrul vital al întregii societăți”.

- Observați vreo diferență de nuanță între PCR – „forța conducătoare” și PCR – „centru vital”?
- De ce credeți că **PCR** este apreciat astăzi ca un **partid-stat**?

PROVOCARE

Citește textul și descoperă „surse” ale motivațiilor personale sau de grup pentru adeziunea la PCR în perioada interbelică! Alcătuește o listă de motivații și extinde reflecția ta la „atracția” pe care oamenii din zilele noastre o resimt față de anumite grupuri sociale, culturale, politice etc.!

„Puținii care veneau spre noi erau mânați de cele mai variate motive, de la simpla curiozitate [în privința] unei organizații misterioase, glorificată de partizani și blestemată de dușmani, până la intelectuali convinși că acolo sunt adunați reprezentanții pe pământ ai unui viitor fericit, dovedit *more geometrico* (în latină: *după principiile geometriei*), trecând prin mulțimea celor nemulțumiți în uzină, în sat, în familie, în mahala. Unguri și bulgari care doreau despărțirea de România, muncitori care se vedeau stăpâni pe uzine, evrei îngroziți de antisemitism, șomeri fără profesie definită sau profesioniști mediocri, politicieni nerealizați și nerealizabili în alte partide politice, casnice urâte sau bovarice, copii sătui de școală. Din această lume se recrutau înainte de război activiștii de partid. Fiecare se simțea nedreptățit într-un fel sau altul.”

Herbert (Belu) Zilber, Actor în procesul Pătrășcanu, 1997

DESCOPERĂ!

Citește textul următor și răspunde la cerințe:

- Care au fost reperele sociale în funcție de care era alcătuit PCR în perioada anilor '80?
- Identifică trei formule de limbaj – sintagme – care sunt forme de adulație, lingușire și servilism față de Nicolae Ceaușescu și PCR.

” La 31 decembrie 1980, efectivul partidului nostru cuprindea 3 044 336 membri de partid, din care 2 277 125, respectiv 74,80% își desfășoară activitatea în sfera producției materiale; 45,69% lucrează în industrie, construcții și transporturi, iar 23,03% în agricultură. În ramurile de bază ale industriei

activează un puternic detașament de comuniști, aceștia reprezentând 46,95% din totalul oamenilor muncii existenți în industria extractivă, 40,11% în siderurgie, 53,75% în industria energiei electrice și termice. Faptul că peste 19,70% din populația majoră și 29,50% din cea activă face parte din rândurile partidului nostru, [exprimă] adeziunea deplină a întregului popor la politica internă și externă a Partidului Comunist Român, unitatea indisolubilă a întregii națiuni în jurul partidului, al tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, cel mai autentic exponent al intereselor vitale ale poporului nostru.”

Fragment din Hotărârea Plenarei CC al PCR, 31.03.1981

Relații în interiorul partidului

Partidul Comunist a fost conceput de către Lenin ca o **organizație disciplinată**, strict **ierarhizată**, cu **membri supuși și loiali** necondiționat.

Dicționar de „acțiune” în interiorul PCR

(termenii erau folosiți în limbajul curent al comuniștilor din România):

marginalizare = orice membru de partid care devenea indozirabil sau era un posibil concurent pentru liderul partidului era „eliberat” din funcțiile deținute și trecut „pe linie moartă”.

epurare = proces de excludere din PCR a celor considerați „nesiguri”, din cauza trecutului lor sau a „originii sociale”, considerată ostilă comuniștilor.

deviaționism = abatere de la „disciplina de partid”, care era sancționată cu excluderea din PCR sau chiar cu pedeapsa cu închisoarea sau moartea.

activist = membru al „activului de partid”, care era „un colectiv de membri ai PCR, având o bogată experiență, pregătire politică, ideologică și profesională” din care se recrutau „cadrele” necesare ocupării unor funcții în partid sau în stat (conform *Dicționarului politic*, 1975).

rotația cadrelor = schimbarea permanentă a „activiștilor” care ocupau diverse funcții în partid sau în statul comunist; scopul era acela de a menține, prin teamă, ordinea și disciplina în partid.

nomenclatură = grup de privilegiați în PCR, care erau selecționați pentru promovare politică și socială dintre cei mai loiali susținători ai politicii partidului.

” De origine sovietică, sistemul de nomenclatură a fost importat, după Cel de-Al Doilea Război Mondial, în toate țările care se aflau sub influența politică și militară a Moscovei [...]. La începutul instaurării regimurilor comuniste, originea muncitorească sau țărănească, coroborată cu militantismul pentru cauzele partidului, a constituit principalul criteriu de recrutare a membrilor nomenclaturii.”

Raluca Grosescu, *Fizionomia nomenclaturii*, *Anuarul IICCR*

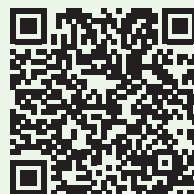
TEMĂ DE REFLECȚIE

Alegeți, din lista de mai jos, „stările de spirit” pe care le considerați „trăite” permanent de membrii de partid. Discutați în clasă, argumentându-vă alegerile.

- libertate de exprimare • teamă • onestitate
- suspiciune • încredere • duplicitate
- egalitate în drepturi • loialitate • supunere

TEMĂ DE REFLECȚIE

Intervenția unui lider comunist la Congresul al XII-lea al PCR a fost „sancționată” de participanții la congres. Care credeți că au fost „resorturile” care i-au determinat să intervină în favoarea lui Ceaușescu?

Congresul al XII-lea al PCR, Constantin Pârvulescu vs Ceaușescu

III. Gândește liber!**PROVOCARE**

Viața politică a statului ar trebui să fie ghidată de alegerile democratice și de sistemul multipartid. Atunci când un singur partid preia și concentrează toată puterea, e posibil să apară un pericol. În totalitarism, pluripartidismul dispăre, iar odată cu acesta și capacitatea de a guverna în echilibru, astfel că abuzul de putere și corupția pot avea consecințe grave. Alegeți, votați responsabil și luați în calcul să vă

implicați în viața publică. Acesta este mesajul capitolului „Feriți-vă de statul cu partid unic” din cartea lui Timothy Snyder, *Despre tiranie: Douăzeci de lecții ale secolului XX*, 2017.

- Formulează câte trei argumente pro și contra sistemului politic unipartid.
- Pune în balanță toate argumentele în raport cu afirmația potrivit căreia „Prețul libertății este vigilența perpetuă”.